

Siðsøga

við Óla Jacobsen

STÓRHENDING Í BÓKAHEIMINUM:

EXODUS
Á FØROYSKUM

NÚ Í VÍKUNI KOM KENDA BÓKIN **EXODUS** ÚT Á FØROYSKUM. HETTA ER EIN STÓRHENDING Í FØROYSKA BÓKAHEIMINUM. TALAN ER UM EIN “KLASSIKARA”, SUM LÝSIR EIN TÝDNINGARMIKLAN PART AV HEIMSSØGUN, NEVNILIGA TANN HJÁ JØDUM UNDIR OG EFTIR SEINNA HEIMSBARDAGA

Tað er eingin ivi um, at ein tann mest søguliga hendingin í seinastu öld er stovnstetanin av statinum Ísrael, og so tað sum hendi frammanundan.

Tað, sum ger hesa hending so nærverandi fyri meg sjálfvan er, at eg kenni fólk, sum hava verið partur av hesum hendingum. Tey hava enn tá verið heima við hús hjá mær.

Her er talan um hjúnini Hanna og Menakhem Ben Yami, sum hava havt eina so ótrúliga lagnu, at tað er eitt undur, at tey í heila tikið eru til.

Menakhem var pólskur jødi og vaks upp í ghettoini í Warshawa. Tað eydnaðist honum at lumpa seg úr ghettoini eina viku undan uppreistrinum, tá ið flestu íbúgvarnir vórðu fyrirbeindir.

Bæði endaðu í Ísrael aftan bardagalok, og eru tey tí ein partur av søguni um Holocaust.

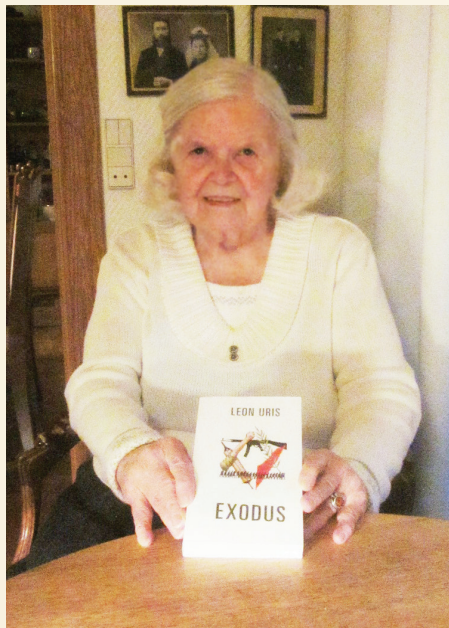
Heilsan frá Menakhem

87 ára gamli Menakhem er altjóða kendur fiskivinnufrøðingur, og hann hevur í mong ár starvast í ymiskum londum fyri FAO, matvørustovninum hjá ST.

Tað var í veruleikanum hetta, sum skapti sambandið okkara millum. Vit hittust í USA í 2000. Hann var í Føroyum í 2004 á einum fiskivinnufundi, og árið eftir, í 2005, var hann aftur í Føroyum saman við Honnu. Tá var hann ráðgevari hjá vinnuni í sambandi við ásetan av fiskidøgum. Síðan tá hevur hann fylgt væl við í okkara viðurskiftum. Hann var eisini við í kjakinum um makrelstriðið millum Føroyar og hini strandalondini, og stuðlaði hann Føroyum.

Í sambandi við framløguna av Exodus hevur hann sent hesa heilsan:

Eg var ein ungur maður aftaná seinna heimsbardaga, tá ið tað jødiska “Exodus” úr Europa byrjaði. Í veruleikanum var eg ein av teimum, sum høvdu ein leiklut í teirri veruliga søguni. Eg var ein teirra, sum hjálpti jødum, sum vóru

Bergtóra Justinussen. Tað er henni fyri at takka at Exodus kemur út á føroyskum

slopnir undan Holocaust, at fara úr teimum bretska hersettu økjum í Týsklandi til tey meira vinarligu amerikansk hersettu økini.

Eg fór at virka fyri Mossad Le-Aliah, sum var ein jødiskur felagsskapur at hjálpa jødum at koma inn í Palestina, hóast hetta veruliga var ímóti galdandi lóg. Eg hevði eina útbúgving sum fjarritari og var við einum skipi, sum flutti flóttafólk úr Frankríki til Palestina.

Eg var tikin av bretum, eftir at vera svomin í land í Haifa eftir at skipið varð tikið av bretum. Har kom eg í eina bretska fangalegu.

Tíggju ár seinna las eg bókina Exodus hjá Leon Uris. Bókin er ein skaldsøga, og hon greiðir sum so ikki beinleiðis frá veruligum hendingum. Men hóast hetta er bókin ein sera góð lýsing av tí, sum hendi, og ikki minst av hugburðinum, sum var drívmeigin í hesi flyting til Palestina. Tí kann eg ógvuliga væl kenna meg aftur í lýsingunum í bókini.

Í 1960 kom filmurin um Exodus, og eg var sera hugtikin av honum og ikki minst av sjónleikarunum, serliga Paul Newman, sum spældi høvuðsleiklutin Ari Ben Kna'an.

Eg eri fegin um, at bókin Exodus er týdd til føroyskt. Føroysku lesararnir farauttan iva av fegnast um hana, hóast hetta ikki er dokumentarisk søga. Men bókin lýsir andan hjá hesum fólki, og ger hetta bókina lesiverda eisini hjá søgufólki. Eg ynski øllum góðan lesihug!

Menakhem Ben Yami, Tel Aviv, November 2014.

Søgan hjá Menakhem

Um hesar hendingar greiddi Menakhem nærri frá í FF blaðnum í 2004:

Bretar høvdu ræðið í Palestina, og higar vóru jødar fluttir alla öldina. Henda tilflyting hevði verið rættiliga avmarkað. Men bretar vildu ikki hava ein slíkan hóp av jødum, sum her var talan um. Teir settu eitt hámark fyri, hvussu nógvir jødar kundu sleppa í landið, men hetta markið var munandi lægri enn talið á teimum, sum ætlaðu at fara. Tey høvdu tí bert ein møguleika, og tað var at royna at sleppa ólógliga inn í landið.

Men hetta royndu bretar av øllum alvi at forða m.a. við at taka hesi skip.

Eg gjørdist virkin í einum jødiskum felagsskapi, sum fekk til uppgáva at skipa fyri slíkari ólógligari innflyting til Palestina.

Eg fekk kjans við einum immigrantskipi, sum var ein fyrrverandi 800 t. stórus norskur coastari. 1600 flóttafólk vóru tikin umborð í Italia.

Skiparin var spanioli, og tað man hava verið so sum so við sjómansskapinum.

Maskinan var kolfýrd, og so hvørt kolið varð brúkt úr lastini, gjørdist skipið rankari við teirri stóru dekslastini av fólki. Tí mátti ansast eftir, at ikki ov stórus partur av ferðafólkinum fóru út í annað borðið. Hendi hetta legði skipið seg og panikkur kom í umborð.

Aftur í vanda

Tá ið vit vóru 80 míl frá Haifa, byrjaði skipið at søkka, tí tað legði seg so nógv vegna stóru vektina omandeks. Sjógvur kom í fýrin, sum eisini sløknaði og maskinan steðgaði. Eg sendi út SOS neyðarkall. Innanfyri 20 minuttir komu tveir bretska destroyarar til okkara, ein í hvørjum borði. Teir havauttan iva vitað av okkum, og høvdu fylgt okkum alla tíðina.

Tey tóku ein part av fólkinum umborð, kvinnur og børn. Hetta rættaði skipið upp, og vit fingur eisini pumpur umborð. Síðani vórðu vit sleipaðir til Haifa. Tá vit komu inn var bardagi á keiuni. Tað var nevniliga so, at bretar sendu allar ólógligar innflytarar til Kypern, sum tá var undir bretska valdi. Her vórðu tey koyrd í flóttafólkalegur. Tað var hetta, teir tá vóru farnir í holt við at gera við okkara ferðafólk, og tey gjørdur mótstøðu. Tey vóru bjargað úr týskum legum og skuldu nú í bretska legur. Hetta kundi tey ikki skilja við tí sum tey høvdu verið úti fyri, og tey vildu heldur ikki góðtaka at fara úr eini legu í eina aðra. Men her var eingin bøn. Tilsamans endaðu meira enn 50.000 flóttafólk á Kypern. Bretar “loftaðu” øllum skipum við ólógligum ferðafólki, og tey sluppu ikki “heim” fyrr enn í 1948, tá staturin Ísrael varð settur á stovn.

Viðfarin sum terroristur

Eg og tveir aðrir høvdu krógvað okkum umborð og sluppu í fyrsta umfari til rýmingar. Hetta var í apríl 1947. Men seinna varð eg tikin av bretum. Eg hevði jú eingi samleikaprógv, og teir vildu ikki trúgva mær, tá eg fortaldi, hvussu eg var komin til Palestina. Um hetta var rætt, skuldi eg verið á Kypern! Eg sat tí í eini fangalegu í fýra og ein hálvan mánað og varð viðfarin sum ein terroristur. Bretar kundu jú hava sín illgruna. Tað var eisini uppreistur móti bretum, sum m.a. var fyriskipaður av fyrrverandi forsætismálaráðharrunum Menachem Begin og Yitsak Shamir.

Tað eydnaðist mær at rýma í einum lastibili. Eg setti meg í samband við jødiska und-